ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ NIILO JÄÄSKINEN της 16ης Δεκεμβρίου 2010[1]

I — Εισαγωγή

1. Η παρούσα αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο Δικαστήριο στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Malgožata Runevič-Vardyn, υπηκόου Λιθουανίας πολωνικής καταγωγής[2], και του συζύγου της, Łukasz Paweł Wardyn, Πολωνού υπηκόου, και, αφετέρου, της υπηρεσίας ληξιαρχείου του νομικού τμήματος του Δήμου Vilnius (Λιθουανία), κατόπιν της αρνήσεως της εν λόγω υπηρεσίας να τροποποιήσει το όνομα και το επώνυμο των ενδιαφερομένων όπως αναγράφονται στα πιστοποιητικά γεννήσεως και γάμου που τους έχει χορηγήσει.

2. Η εφαρμοστέα λιθουανική νομοθεσία ορίζει ότι τα ονόματα και τα επώνυμα των φυσικών προσώπων πρέπει να μεταγράφονται[3] στις ληξιαρχικές πράξεις υπό μορφή συνάδουσα με τους κανόνες γραφής της επίσημης εθνικής γλώσσας. Τούτο συνεπάγεται ότι επιτρέπεται μόνον η χρήση λατινικών χαρακτήρων, αποκλειομένων διακριτικών σημείων[4], συνδετικών σημείων[5] ή άλλων τροποποιήσεων στα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου, που χρησιμοποιούνται σε άλλες γλώσσες, αλλά δεν υπάρχουν στη λιθουανική γλώσσα.

3. Το αιτούν δικαστήριο, Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas (πρώτο περιφερειακό

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Η Runevič-Vardyn ισχυρίζεται ότι ανήκει στην πολωνική κοινότητα της Λιθουανίας, η οποία εκπροσωπεί περίπου το 7 % του πληθυσμού και κατοικεί κυρίως στην πόλη και στην κομητεία του Vilnius. Συγκεκριμένα, οι γονείς της έχουν πολωνική καταγωγή και η ίδια προσκόμισε έγγραφα αναγόμενα σε πολλές προηγούμενες γενιές τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη ισχυρών δεσμών πολιτιστικής, γλωσσικής και συναισθηματικής φύσεως οι οποίοι τη συνδέουν με τον πολωνικής καταγωγής πληθυσμό της περιφέρειας του Vilnius.

3 — Η παρούσα υπόθεση αφορά τη μεταγραφή ονομάτων και επωνύμων που γράφονται με στοιχεία του λατινικού αλφαβήτου και όχι τον μεταγραμματισμό τους από τα άλλα δύο αλφάβητα των επίσημων γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήτοι το κυριλλικό και το ελληνικό αλφάβητο. Επί του τελευταίου ζητήματος, βλ. απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, C-168/91, Κωνσταντινίδης (Συλλογή 1993, σ. I-1191).

4 — Διακριτικό ή διακριτικό σημείο είναι ένα στοιχείο γραφής που περιλαμβάνεται σε πολλές γλώσσες που χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο, το οποίο μπορεί να τοποθετηθεί επάνω ή κάτω από ένα γράμμα ή δίπλα ή επάνω σε αυτό, μεταβάλλοντας την προφορά του εν λόγω γράμματος ή ακόμη δημιουργώντας ένα πρόσθετο γράμμα. Επί παραδείγματι, στη γερμανική γλώσσα, το στοιχείο «¨», αποκαλούμενο «Umlaut», όταν προστίθεται στο γράμμα «A» συνεπάγεται μεταβολή της προφοράς του εν λόγω γράμματος, ενώ στη φινλανδική γλώσσα, το «Ä» αποτελεί γράμμα αυτό καθεαυτό.

5 — Συνδετικό σημείο είναι ένα στοιχείο γραφής το οποίο προκύπτει όταν δύο στοιχεία γραφής ενώνονται για να δημιουργήσουν ένα νέο, είτε αυτό θεωρείται ότι αποτελεί αυτό καθεαυτό έναν μοναδικό χαρακτήρα είτε όχι (επί παραδείγματι από τα «OE» δημιουργείται το «Œ»).

δικαστήριο του Vilnius), ζητεί να διευκρινιστεί εάν η εν λόγω εθνική νομοθεσία αντίκειται στις διατάξεις του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής[6], οι οποίες ουδέποτε έχουν αποτελέσει αντικείμενο ερμηνείας μέσω προδικαστικής αποφάσεως έως σήμερα, ή στις διατάξεις των άρθρων 12 ΕΚ και 18 ΕΚ.

4. Το Δικαστήριο έχει ήδη επιληφθεί σειράς προδικαστικών ερωτημάτων τα οποία αφορούν την προσωπική κατάσταση των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδίως το επώνυμό τους[7]. Με πρόσφατη νομολογία του, το Δικαστήριο υιοθέτησε αρκετά ευνοϊκή θέση υπέρ προσώπων που έθεσαν υπό αμφισβήτηση τις διοικητικές πρακτικές εγγραφής επωνύμων στις ληξιαρχικές πράξεις. Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο καλείται κυρίως να αποφανθεί ως προς το εάν πρόσωπο το οποίο ανήκει σε εθνική μειονότητα ή είναι υπήκοος άλλου κράτους μέλους μπορεί να επικαλεστεί το δίκαιο της Ένωσης προκειμένου να επιβάλει στις εθνικές αρχές ορισμένου κράτους μέλους τη χρήση της μητρικής του γλώσσας, κατά παράβαση των συνταγματικών αρχών που ισχύουν στο εν λόγω κράτος μέλος για την προστασία της επίσημης εθνικής γλώσσας.

5. Η εν λόγω αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως καταδεικνύει ότι τα ζητήματα που εγείρονται εν προκειμένω προκαλούν έντονα συναισθήματα, τόσο στους προσφεύγοντες της κύριας δίκης όσο και εντός των ενδιαφερομένων κρατών μελών[8]. Είναι αληθές ότι η παρούσα υπόθεση περιλαμβάνει ευαίσθητες ιστορικές και γεωπολιτικές πτυχές. Συγκεκριμένα, η περιφέρεια του Vilnius αποτέλεσε την αφετηρία για την ανάπτυξη μιας ακανθώδους πολιτικής συγκρούσεως στην Ευρώπη κατά την περίοδο που μεσολάβησε μεταξύ των δυο παγκοσμίων πολέμων, η δε παρουσία πληθυσμού πολωνικής καταγωγής στην εν λόγω περιφέρεια δεν έχει παύσει έκτοτε να προκαλεί πολιτικές εντάσεις μεταξύ της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και της Δημοκρατίας της Πολωνίας, που αποτελούν δυο κράτη μέλη τα οποία συνδέει μακρά κοινή ιστορία, από το 1386 έως το 1918, τόσο στο πλαίσιο της Πολωνο-Λιθουανικής Ένωσης όσο και στο πλαίσιο της ρωσικής αυτοκρατορίας.

6. Το ονόματα και τα επώνυμα έχουν ιδιαίτερη σημασία τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τα κράτη. Για τους ιδιώτες, το όνομά τους και ο τρόπος γραφής αυτού ενδέχεται

6 — ΕΕ L 180, σ. 22.

7 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Κωνσταντινίδης, αποφάσεις της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-148/02, Garcia Avello (Συλλογή 2003, σ. I-11613), καθώς και της 14ης Οκτωβρίου 2008, C-353/06, Grunkin και Paul (Συλλογή 2008, σ. I-7639). Άλλες υποθέσεις αφορούσαν τη μεταγραφή ημερομηνίας γεννήσεως σε ληξιαρχική πράξη, όπως, επί παραδείγματι, η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1997, C-336/94, Δαφέκη (Συλλογή 1997, σ. I-6761).

8 — Βλ., μεταξύ άλλων, το άρθρο του βρετανικού περιοδικού *The Economist* της 23ης Οκτωβρίου 2010 και εκείνο του φινλανδικού περιοδικού *Helsingin Sanomat* της 19ης Νοεμβρίου 2010, τα οποία σκιαγραφούν την επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και της Δημοκρατίας της Πολωνίας σε σχέση με τη μεταγραφή ονομάτων και επωνύμων πολωνικής καταγωγής στις λιθουανικές ληξιαρχικές πράξεις.

να αποτελούν καθοριστικό παράγοντα ψυχολογικής, εθνοτικής ή ακόμη και εθνικής ταυτότητας [9]. Ως παράδειγμα του εν λόγω φαινομένου θα μπορούσαν να αναφερθούν οι εθελοντικές αλλαγές των επωνύμων «ξενικής» προελεύσεως που έλαβαν χώρα μαζικώς στη Φιλανδία στις αρχές του 20ού αιώνα. Ιστορικώς, κατά το μάλλον ή ήττον εθνικιστικά κίνητρα αποτέλεσαν επίσης έναυσμα για την όχι πλέον ηθελημένη, αλλά υποχρεωτική αλλαγή των επωνύμων εθνοτικών ή εθνικών μειονοτήτων η οποία επιβλήθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και για τη θέσπιση νομοθετικών ρυθμίσεων που επέβαλλαν την αναγραφή των ονομάτων στις ληξιαρχικές πράξεις κατά τρόπο ώστε να συνάδουν με την εθνική εκδοχή τους, αποκλειομένων όσων ηχούσαν ξενικώς. Σε διάφορες χώρες η ατομική ελευθερία στον εν λόγω τομέα περιορίζεται επίσης για λόγους δημοσίας τάξεως [10]. Η τεταμένη σχέση που υφίσταται μεταξύ ατομικών και δημοσίων συμφερόντων στον τομέα των ονομάτων και των επωνύμων αντανακλάται στη νομολογία του Δικαστηρίου, καθώς και σε εκείνη του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [11].

II — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το διεθνές δίκαιο*

1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

7. Το άρθρο 8 της εν λόγω συμβάσεως, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), ορίζει τα εξής:

«1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Κατά την ενάσκηση αυτού του δικαιώματος δεν επιτρέπεται παρέμβαση δημόσιας αρχής, παρά μόνον εφόσον είναι σύμφωνη με το νόμο και είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για λόγους εθνικής ασφάλειας, δημόσιας ασφάλειας ή οικονομικής ευημερίας της χώρας, για την αποτροπή των εκτροπών ή του εγκλήματος, για την προστασία της υγείας ή των ηθών, ή για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

9 — Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι το όνομα αποτελεί «βασικό στοιχείο εξατομικεύσεως ενός προσώπου εντός της κοινωνίας» (βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Losonci Rose και Rose κατά Ελβετίας της 9ης Νοεμβρίου 2010, προσφυγή αριθ. 664/06, § 51).

10 — Βλ. Kangas, U., *Ihmisen nimi [Το όνομα ενός προσώπου]*, Lakimiesliiton kustannus, Ελσίνκι, 1991, σ. 5, 6 και 12.

11 — Η Nina Holst-Christensen επισημαίνει ότι αποφάσεις όπως η προπαρατεθείσα απόφαση Grunkin και Paul ναι μεν ενδέχεται να ενοχλούν τα κράτη μέλη, εντούτοις παρέχουν στους πολίτες τη δυνατότητα να επικρίνουν επαχθείς ή ανεπίκαιρους εθνικούς κανόνες. Βλ. Holst-Christensen, N., «What's in a Name? – EU-retten som korrektionsfaktor i forhold til national navnelovgivning [Το δίκαιο της Ένωσης ως διορθωτικός παράγοντας σε σχέση με την εθνική νομοθεσία περί ονομάτων]», *Familieret og engagement – Hilsener til Svend Danielelsen,* Thomson Reuters Professional A/S, Κοπεγχάγη, 2009, σ. 187 έως 197.

2. Η Σύμβαση ΔΕΠΚ αριθ. 14 περί του τρόπου καταχωρίσεως στα ληξιαρχικά βιβλία των επωνύμων και των κυρίων ονομάτων

8. Η σύμβαση περί του τρόπου καταχωρίσεως στα ληξιαρχικά βιβλία των επωνύμων και των κυρίων ονομάτων που υπογράφηκε στη Βέρνη, στις 13 Σεπτεμβρίου 1973, υπό την αιγίδα της Διεθνούς Επιτροπής Προσωπικής Κατάστασης (στο εξής: Σύμβαση ΔΕΠΚ αριθ. 14), άρχισε να ισχύει στις 16 Φεβρουαρίου 1977 [12].

9. Κατά το άρθρο 2 της εν λόγω συμβάσεως:

« Όταν πρέπει να συνταχθεί μία πράξη σε ληξιαρχικό βιβλίο από αρχή ενός συμβαλλομένου κράτους και προσάγεται για το σκοπό αυτόν αντίγραφο ή απόσπασμα ληξιαρχικής πράξεως ή άλλο έγγραφο που φέρει τα επώνυμα και τα κύρια ονόματα γραμμένα με χαρακτήρες όμοιους με εκείνους της γλώσσας στην οποία πρέπει να συνταχθεί η πράξη, τα επώνυμα αυτά και τα κύρια ονόματα θα αντιγράφονται κατά γράμμα, χωρίς τροποποίηση ούτε μετάφραση.

Θα αντιγράφονται επίσης τα διακριτικά σημεία που συνοδεύουν αυτά τα επώνυμα και κύρια ονόματα, ακόμη και εάν σημεία αυτά δεν υπάρχουν στη γλώσσα στην οποία πρέπει να συνταχθεί η πράξη.»

Β — *Το δίκαιο της Ένωσης*

1. Η Συνθήκη ΕΕ

10. Το άρθρο 4, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΕ ορίζει τα εξής:

«Η Ένωση σέβεται την ισότητα των κρατών μελών ενώπιον των Συνθηκών καθώς και την εθνική τους ταυτότητά […].»

2. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

11. Το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [13] ορίζει τα εξής:

«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.»

12 — Συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση ΔΕΠΚ αριθ. 14 είναι το Βασίλειο του Βελγίου, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ελληνική Δημοκρατία, η Ιταλική Δημοκρατία, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Δημοκρατία της Αυστρίας και η Δημοκρατία της Τουρκίας. Η εν λόγω σύμβαση δεν δεσμεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε τα κράτη μέλη τα οποία αφορά άμεσα η παρούσα υπόθεση, ήτοι τη Δημοκρατία της Λιθουανίας και τη Δημοκρατία της Πολωνίας.

13 — Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διακηρύχθηκε στη Νίκαια στις 7 Νοεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1), τροποποιήθηκε και απέκτησε δεσμευτική νομική ισχύ από την έκδοση της Συνθήκης της Λισσαβώνας (ΕΕ 2007, C 303, σ. 1).

3. Η Συνθήκη ΕΚ [14]

12. Το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ ορίζει τα εξής:

«Εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας συνθήκης και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών της, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.»

13. Το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ ορίζει τα εξής:

«Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.»

4. Η οδηγία 2000/43

14. Η οδηγία 2000/43, η οποία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 13 ΕΚ, αφορά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

15. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Συντρέχει έμμεση διάκριση όταν μια εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από ένα θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξης αυτού του σκοπού είναι πρόσφορα και αναγκαία.»

16. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/43 ορίζει το πεδίο εφαρμογής της ως εξής:

«1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανόμενων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

[…]

η) την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που είναι διαθέσιμα στο κοινό, και στην παροχή αυτών, συμπεριλαμβανόμενης της στέγασης.

2. Η παρούσα οδηγία δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγει τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις

14 — Τα άρθρα 12 ΕΚ και 18 ΕΚ, στα οποία παραπέμπουν τα προδικαστικά ερωτήματα, αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ. Εντούτοις, δεδομένου ότι η παρούσα υπόθεση αφορά κυρίως την εφαρμογή των διατάξεων του λιθουανικού δικαίου όπως ίσχυαν πριν από την έναρξη ισχύος της ΣΛΕΕ, γίνεται παραπομπή στις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ σύμφωνα με την αρίθμησή τους ως είχε πριν από την εν λόγω ημερομηνία.

που αφορούν την εισδοχή και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και απατρίδων στην επικράτεια των κρατών μελών, ούτε τη μεταχείριση που απορρέει από τη νομική κατάσταση των εν λόγω υπηκόων τρίτων χωρών ή απατρίδων.»

Γ — *Το λιθουανικό δίκαιο*

1. Το Σύνταγμα

17. Το άρθρο 14 του λιθουανικού Συντάγματος ορίζει ότι η εθνική γλώσσα είναι η λιθουανική.

2. Ο αστικός κώδικας

18. Το άρθρο 2.20, παράγραφος 1, του λιθουανικού αστικού κώδικα (στο εξής: αστικός κώδικας) ορίζει ότι «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο όνομα. Το εν λόγω δικαίωμα στο όνομα περιλαμβάνει το δικαίωμα σε ένα επώνυμο, σε ένα ή περισσότερα κύρια ονόματα και σε ένα ψευδώνυμο».

19. Το άρθρο 3.31 του αστικού κώδικα ορίζει:

«Καθένας από τους συζύγους έχει δικαίωμα να διατηρήσει το επώνυμο που είχε πριν από το γάμο του, να επιλέξει το επώνυμο του συζύγου του ως κοινό επώνυμο το οποίο φέρουν αμφότεροι οι σύζυγοι ή να επιλέξει να φέρει διπλό επώνυμο το οποίο αποτελείται από το αρχικό του επώνυμο ακολουθούμενο από το επώνυμο του συζύγου του.»

20. Το άρθρο 3.281 του αστικού κώδικα ορίζει ότι οι ληξιαρχικές πράξεις καταχωρίζονται, ενημερώνονται, τροποποιούνται, συμπληρώνονται ή διορθώνονται σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν το ληξιαρχείο, όπως επιβεβαιώθηκαν από τον Υπουργό Δικαιοσύνης.

21. Το άρθρο 3.282 του αστικού κώδικα ορίζει ότι «οι ενδείξεις στις ληξιαρχικές πράξεις συντάσσονται στη λιθουανική. Το όνομα, το επώνυμο και τα τοπωνύμια συντάσσονται σύμφωνα με τους κανόνες της λιθουανικής γλώσσας».

3. Οι κανόνες που διέπουν το ληξιαρχείο

22. Η παράγραφος 11 της αποφάσεως αριθ. IR-294 του Υπουργού Δικαιοσύνης της Λιθουανίας, της 22ας Ιουλίου 2008, για την επικύρωση των κανόνων που διέπουν το ληξιαρχείο [15] ορίζει ότι οι ληξιαρχικές πράξεις συντάσσονται στη λιθουανική.

15 — Žin., 2008, αριθ. 88-3541.

III — Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

23. Η Malgožata Runevič-Vardyn που γεννήθηκε στις 20 Μαρτίου 1977 στο Vilnius Λιθουανίας είναι Λιθουανή υπήκοος πολωνικής εθνοτικής καταγωγής. Δηλώνει ότι οι γονείς της της έδωσαν το πολωνικό όνομα «Małgorzata» και το επώνυμο του πατέρα της «Runiewicz».

24. Κατά την απόφαση προδικαστικής παραπομπής, στο πιστοποιητικό γεννήσεως που χορηγήθηκε στην προσφεύγουσα στις 14 Ιουνίου 1977 το όνομα και το επώνυμό της αναφέρονται υπό τη λιθουανική μορφή, ήτοι «Malgožata Runevič». Το ίδιο όνομα και επώνυμο αναγράφονται στο νέο πιστοποιητικό γεννήσεως το οποίο της χορηγήθηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2003 από την υπηρεσία ληξιαρχείου του νομικού τμήματος του Δήμου Vilnius, καθώς και στο λιθουανικό διαβατήριο που της χορηγήθηκε στις 7 Αυγούστου 2002 από τις αρμόδιες αρχές.

25. Αντιθέτως, από τις παρατηρήσεις των προσφευγόντων της κύριας δίκης προκύπτει ότι το πιστοποιητικό γεννήσεως της προσφεύγουσας, το οποίο καταρτίστηκε το 1977, συντάχθηκε με κυριλλικούς χαρακτήρες [16] και ότι μόνο στην εκδοχή του εν λόγω πιστοποιητικού που χορηγήθηκε στην προσφεύγουσα το 2003, καθώς και στο διαβατήριο το οποίο έλαβε το 2002, αναγράφεται το όνομα και το επώνυμό της υπό τη μορφή «Malgožata Runevič». Η ενδιαφερόμενη ισχυρίζεται ότι, κατόπιν αιτήματός της, το εν λόγω διαβατήριο [17] αναφέρει την πολωνική της «ιθαγένεια». Επιπλέον, υποστηρίζει ότι, στις 31 Ιουλίου 2006, η υπηρεσία ληξιαρχείου του Δήμου Βαρσοβίας (Πολωνία) της χορήγησε, βάσει του πολωνικού δικαίου, πιστοποιητικό γεννήσεως, στο οποίο το όνομα και το επώνυμό της αναγράφονται ως «Małgorzata Runiewicz».

26. Αφού έζησε και εργάσθηκε για ορισμένο χρονικό διάστημα στην Πολωνία, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης νυμφεύθηκε, στις 7 Ιουλίου 2007, στο Vilnius, τον Πολωνό υπήκοο Łukasz Paweł Wardyn. Στο πιστοποιητικό γάμου που εξέδωσε η υπηρεσία ληξιαρχείου του Δήμου Vilnius, το όνομα «Łukasz Paweł Wardyn» αναγράφεται ως «LUKASZ PAWEL WARDYN» με κεφαλαία, ήτοι με τη χρήση του λατινικού αλφαβήτου χωρίς διακριτικά σημεία, ενώ το όνομα της συζύγου του αναγράφεται ως «MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN», ήτοι μόνο με λιθουανικούς χαρακτήρες, στους οποίους δεν περιλαμβάνεται το γράμμα «W». Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης ισχυρίζονται ότι το 2008 έλαβαν πολωνικό πιστοποιητικό γάμου στο οποίο το όνομα και το επώνυμό τους αναγράφονται υπό την πολωνική τους

16 — Στη δικογραφία που κατατέθηκε στο Δικαστήριο περιλαμβάνεται αντίγραφο από το πρωτότυπο πιστοποιητικό γεννήσεως, όπως συντάχθηκε από τις αρχές της Σοβιετικής Λιθουανίας. Στο εν λόγω πιστοποιητικό η προσφεύγουσα αναφέρεται ως «Малгожата Михайловна Руневич», που αποτελεί μεταγραμματισμό με κυριλλικούς χαρακτήρες της λιθουανικής εκδοχής του κυρίου ονόματος που της έδωσαν οι γονείς της, του κυρίου ονόματος του πατρός της με θηλυκή κατάληξη, καθώς και του επωνύμου του τελευταίου. Επίσης, στο εν λόγω πιστοποιητικό, υπό τον τίτλο «Национальность», που σημαίνει «ιθαγένεια», αναφέρεται σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα της προσφεύγουσας «Поляк» και «Полька» αντιστοίχως, ήτοι «Πολωνός» και «Πολωνή».

17 — Εντούτοις, κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία, ο Ł. P. Wardyn δήλωσε ότι η σύζυγός του είναι Λιθουανή υπήκοος, διευκρινίζοντας ότι δεν μπορεί να έχει διπλή ιθαγένεια.

μορφή [18]. Έως σήμερα, οι προσφεύγοντες κατοικούν στο Βέλγιο, με το τέκνο που απέκτησαν από το γάμο τους.

27. Στις 16 Αυγούστου 2007, η προσφεύγουσα της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση στην υπηρεσία ληξιαρχείου του νομικού τμήματος του Δήμου Vilnius με την οποία ζήτησε, αφενός, την τροποποίηση του ονόματος και του επωνύμου της όπως αναγράφονται στο πιστοποιητικό γεννήσεώς της, ήτοι «Malgožata Runevič», σε «Małgorzata Runiewicz» και, αφετέρου, το όνομα και επώνυμό της, όπως αναγράφονται στο πιστοποιητικό γάμου της, ήτοι «Malgožata Runevič-Vardyn», να αναγραφούν ως «Małgorzata Runiewicz-Wardyn».

28. Με την από 19 Σεπτεμβρίου 2007 απάντησή της, η οικεία υπηρεσία γνωστοποίησε στη Runevič-Vardyn ότι, βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας της Λιθουανίας, δεν υπάρχει δυνατότητα τροποποιήσεως των ενδείξεων που αναγράφονται στις ληξιαρχικές πράξεις.

29. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι οι Runevič-Vardyn και Wardyn άσκησαν προσφυγή ζητώντας να υποχρεωθεί η υπηρεσία ληξιαρχείου του νομικού τμήματος του Δήμου Vilnius να τους χορηγήσει, πέραν του πιστοποιητικού γάμου, και νέο πιστοποιητικό γεννήσεώς της Runevič-Vardyn, σύμφωνα με τα αιτήματα που υπέβαλε η τελευταία στην εν λόγω υπηρεσία.

30. Κρίνοντας ότι δεν ήταν σε θέση να παράσχει σαφή απάντηση στα ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου που προέκυψαν στο πλαίσιο της διαφοράς που υποβλήθηκε στην κρίση του, το Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Στο πλαίσιο των διατάξεων της οδηγίας 2000/43/ΕΚ […], έχει το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, αυτής την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη τις έμμεσες διακρίσεις εις βάρος προσώπου λόγω εθνοτικής καταγωγής τους όταν η εθνική νομοθεσία προβλέπει ότι τα ονόματα και τα επώνυμά τους συντάσσονται στις ληξιαρχικές πράξεις μόνο με χαρακτήρες της εθνικής γλώσσας;

2) Στο πλαίσιο των διατάξεων της οδηγίας 2000/43/ΕΚ […], έχει το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄ αυτής την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη τις έμμεσες διακρίσεις εις βάρος προσώπου λόγω εθνοτικής καταγωγής του όταν η εθνική

18 — Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Πολωνική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι τα επίμαχα πιστοποιητικά γεννήσεως και γάμου έπρεπε να έχουν χορηγηθεί δυνάμει της διμερούς συνθήκης που υπεγράφη μεταξύ της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και της Δημοκρατίας της Πολωνίας, στις 26 Απριλίου 1994, η οποία, στο άρθρο 14, ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δηλώνουν ότι τα πρόσωπα που απαριθμούνται στο άρθρο 13, δεύτερο εδάφιο, έχουν ειδικό δικαίωμα να χρησιμοποιούν το όνομα και το επώνυμό τους υπό την εκδοχή της εθνοτικής μειονότητας στην οποία ανήκουν τα εν λόγω πρόσωπα. Διευκρίνισε δε ότι δεν αποκλείεται οι υπάλληλοι των πολωνικών ληξιαρχείων να μπορούσαν να θεωρήσουν ότι η διάταξη αυτή αποτελεί κανόνα άμεσης εφαρμογής.

νομοθεσία προβλέπει ότι τα ονόματα και επώνυμα των προσώπων που ανήκουν σε άλλες εθνικές κατηγορίες ή των υπηκόων άλλων χωρών συντάσσονται στις ληξιαρχικές πράξεις με λατινικούς χαρακτήρες χωρίς να χρησιμοποιούνται διακριτικά σημεία, συνδετικά σημεία ή άλλες τροποποιήσεις στα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου που χρησιμοποιούνται σε άλλες γλώσσες;

3) Έχουν το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ που ορίζει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, και το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να προβλέπουν στη νομοθεσία τους ότι τα ονόματα και τα επώνυμα συντάσσονται στις ληξιαρχικές πράξεις μόνο με χαρακτήρες της εθνικής γλώσσας;

4) Έχουν το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ, που ορίζει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, και το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, την έννοια ότι δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να προβλέπουν στη νομοθεσία τους ότι τα ονόματα και τα επώνυμα των προσώπων που ανήκουν σε άλλες εθνοτικές ομάδες ή των υπηκόων άλλης χώρας συντάσσονται στις ληξιαρχικές πράξεις με λατινικούς χαρακτήρες χωρίς να χρησιμοποιούνται διακριτικά σημεία, συνδετικά σημεία ή άλλες τροποποιήσεις στα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου που χρησιμοποιούνται σε άλλες γλώσσες;»

31. Στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως η Runevič-Vardyn και ο Wardyn, η Λιθουανική, η Εσθονική, η Λεττονική και η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν τόσο γραπτές όσο και προφορικές παρατηρήσεις. Η Τσεχική, η Πορτογαλική και η Σλοβακική Κυβέρνηση υπέβαλαν μόνο γραπτές παρατηρήσεις.

IV — Ανάλυση

Α — *Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων*

32. Η Λιθουανική Κυβέρνηση προέβαλε ένσταση απαραδέκτου ως προς μέρος των

προδικαστικών ερωτημάτων, διατεινόμενη ότι το Δικαστήριο είναι προφανώς αναρμόδιο να απαντήσει σε τούτο. Προς στήριξη της απόψεώς της αυτής προέβαλε δύο κατηγορίες αντιρρήσεων.

33. Ως προς το δεύτερο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει ότι είναι απαράδεκτα ελλείψει σχέσεως με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης όσον αφορά τον Wardyn.

34. Όσον αφορά τα προδικαστικά ερωτήματα ως σύνολο, η Λιθουανική Κυβέρνηση, με την οποία συντάσσεται επί του σημείου αυτού η Τσεχική Κυβέρνηση, υποστηρίζει ότι είναι απαράδεκτα στο μέτρο που αφορούν τους εθνικούς κανόνες που διέπουν τον τρόπο γραφής του ονόματος και του επωνύμου που έδωσαν στη Runevič-Vardyn οι γονείς της, με την αιτιολογία ότι οι εν λόγω κανόνες γραφής αφορούν μια αμιγώς εσωτερική κατάσταση στη Λιθουανία, η οποία, επομένως, δεν αφορά τα άλλα κράτη μέλη.

35. Όσον αφορά το πρώτο επιχείρημα, σχετικά με τη δικονομική κατάσταση του Wardyn, επισημαίνεται ότι, κατά τη νομολογία, με τον όρο «ενδιαφερόμενοι διάδικοι», του άρθρου 23, παράγραφος 1, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης νοούνται αποκλειστικά και μόνον τα πρόσωπα που έχουν την ιδιότητα του διαδίκου στο πλαίσιο της διαφοράς ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου το οποίο υπέβαλε αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως [19].

36. Όσον αφορά το παραδεκτό προδικαστικού ερωτήματος το οποίο δεν έχει σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς ή είναι υποθετικό, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία [20], στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της υποθέσεως, τόσο την ανάγκη εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ώστε να είναι σε θέση να εκδώσει την απόφασή του όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που θέτει στο Δικαστήριο. Κατά συνέπεια, από τη στιγμή που τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, κατ' αρχήν, να αποφανθεί επ' αυτών.

37. Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει στην απόφασή του περί προδικαστικής παραπομπής ότι οι Runevič-Vardyn και Wardyn, τους οποίους το εν λόγω δικαστήριο χαρακτηρίζει ως «προσφεύγοντες», προσέφυγαν ενώπιόν του από κοινού. Δεδομένου ότι ο Wardyn ήταν διάδικος στη διαφορά της κύριας δίκης, είναι, κατά συνέπεια, και μετέχων στην εκκρεμή ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία. Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα δεν είναι απαράδεκτα όσον αφορά τον Wardyn, τούτο δε ακόμη και εάν αποδειχθεί ότι το αντικείμενο της προσφυγής που ασκήθηκε ενώπιον του αιτούντος

19 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 2003, C-116/02, Gasser (Συλλογή 2003, σ. I-14693, σκέψη 27).

20 — Βλ., ιδίως, αποφάσεις της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04, Mangold (Συλλογή 2005, σ. I-9981, σκέψεις 34 επ.), της 24ης Ιουνίου 2010, C-98/09, Sorge (Συλλογή 2010, σ. I-5837, σκέψη 24), και της 12ης Οκτωβρίου 2010, C-45/09, Rosenbladt (Συλλογή 2010, σ. I-9391, σκέψη 32).

δικαστηρίου περιορίζεται στην κατάσταση της Runevič-Vardyn.

38. Το αιτούν δικαστήριο έκρινε αναγκαίο για την απόφασή του όσο και νομικώς ενδεδειγμένο να περιλάβει στα προδικαστικά ερωτήματά του τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που αφορούν τον Wardyn. Από την προπαρατεθείσα νομολογία προκύπτει ότι το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να αποφανθεί επί αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως μόνον οσάκις προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητείται δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή οσάκις το υποβληθέν ζήτημα είναι υποθετικής φύσεως. Θεωρώ ότι τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

39. Όσον αφορά τη δεύτερη αντίρρηση περί του αμιγώς εσωτερικού χαρακτήρα του αντικειμένου των προδικαστικών ερωτημάτων, στον βαθμό που σχετίζονται με το όνομα και το επώνυμο που έδωσαν στη Runevič-Vardyn οι γονείς της, υπενθυμίζεται ότι, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου [21], το ζήτημα αυτό δεν δικαιολογεί ένσταση απαραδέκτου, αλλά συνιστά ζήτημα ουσίας το οποίο θα εξετασθεί στη συνέχεια.

40. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται να δοθεί απάντηση σε όλα τα προδικαστικά ερωτήματα, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν την προσωπική κατάσταση της Runevič-Vardyn πριν από το γάμο της.

21 — Απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2000, C-254/98, TK-Heimdienst (Συλλογή 2000, σ. I-151, σκέψεις 14 και 15).

Β — *Επί της ουσίας*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

α) Επί της κατανομής των αρμοδιοτήτων

41. Το δίκαιο της Ένωσης δεν θίγει την εξουσία των κρατών μελών να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους περί αναγραφής ονομάτων και επωνύμων στις ληξιαρχικές πράξεις [22]. Ελλείψει εναρμονίσεως της έννοιας της προσωπικής καταστάσεως σε επίπεδο Ένωσης [23], εναπόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις καταχωρίσεως, τροποποιήσεως ή μεταγραφής των εν λόγω στοιχείων στα σχετικά μητρώα.

22 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 19ης Απριλίου 2007, C-444/05, Σταματελάκη (Συλλογή 2007, σ. I-3185, σκέψη 23.). Επί των σημαντικών διαφορών που υφίστανται μεταξύ των εθνικών κανόνων που αφορούν το επώνυμο, καθώς τους παράγοντες οι οποίοι συντελούν στην εν λόγω κατάσταση, βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Δαφέκη, σκέψεις 14 επ.

23 — Σύμφωνα με έκθεση της Γαλλικής Γερουσίας για τη Διεθνή Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως (αριθ. 277, τακτική σύνοδος 2001-2002), «ως προσωπική κατάσταση ορίζεται το σύνολο των στοιχείων τα οποία επιτρέπουν τη διαπίστωση βασικών γεγονότων σχετικά με την κατάσταση των προσώπων και της οικογένειας, όπως η γέννηση, ο γάμος, το όνομα ή η ιθαγένεια. Κατ' επέκταση, [στα γαλλικά] με τον ίδιο όρο ["état civil"] νοείται επίσης η δημόσια αρχή που είναι αρμόδια για την κατάρτιση των πράξεων που πιστοποιούν τα εν λόγω γεγονότα, για την τέλεση γάμων και για τη χορήγηση αντιγράφων, οικογενειακών δελτίων και λοιπών εγγράφων». Πάντως, δεν υπάρχει κοινός ορισμός της έννοιας της προσωπικής καταστάσεως για όλα τα κράτη μέλη, σε ορισμένα δε από αυτά ενδεχομένως χρησιμοποιούνται διαφορετικοί όροι για την περιγραφή των δύο ουσιαστικών που αναφέρονται στο ανωτέρω χωρίο.

42. Εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς τους, τα κράτη μέλη πρέπει να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως δε, εν προκειμένω, τις διατάξεις περί της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων, της ευρωπαϊκής ιθαγένειας ή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων [24].

β) Επί των διαχρονικών πτυχών της διαφοράς της κύριας δίκης

43. Δυο χρονικοί παράγοντες δημιουργούν ενδεχομένως προβληματισμό σε σχέση με το πιστοποιητικό γεννήσεως της Runevič-Vardyn, το οποίο συντάχθηκε, κατ' αρχάς, με κυριλλικούς χαρακτήρες, το 1977, από τις αρχές της Σοβιετικής Λιθουανίας [25], στη συνέχεια δε συντάχθηκε εκ νέου στα λιθουανικά το 2003. Η Δημοκρατία της Λιθουανίας ανέκτησε μεν την ανεξαρτησία της το 1990, εντάχθηκε όμως στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις την 1η Μαΐου 2004. Ως εκ τούτου, η Runevič-Vardyn άσκησε τα δικαιώματα που διασφαλίζει το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως τα δικαιώματα της κυκλοφορίας και της διαμονής που συνδέονται με την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, αρκετά χρόνια μετά την καταχώριση του ονόματος και του επωνύμου της.

44. Τίθεται, επομένως, το ζήτημα της διαχρονικής εφαρμογής των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης που μνημονεύονται στην απόφαση περί παραπομπής, τούτο δε υπό διττή οπτική, γενική όσο και ατομική.

45. Υπό την πρώτη οπτική, πρέπει να υπομνησθεί ότι, από της προσχωρήσεώς του στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το επίμαχο κράτος μέλος θεωρείται ότι ενσωμάτωσε το κοινοτικό κεκτημένο, όπως προκύπτει, ιδίως, από την οδηγία 2000/43 και τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ, οι οποίες μνημονεύονται στην απόφαση περί προδικαστικής παραπομπής, και ότι, από της προσχωρήσεώς της, η Δημοκρατία της Λιθουανίας οφείλει να τηρεί, καθώς και να διασφαλίζει την τήρηση των εν λόγω κανόνων. Εντούτοις, κατά τη γνώμη μου, από το καθήκον αυτό δεν απορρέει αναδρομική υποχρέωση τροποποιήσεως του περιεχομένου των διοικητικών πράξεων οι οποίες ίσχυαν πριν από την ένταξη του εν λόγω κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι οποίες αφορούν γεγονότα που συντελέσθηκαν πριν από την εν λόγω ημερομηνία.

46. Υπό τη δεύτερη οπτική, ασφαλώς λαμβάνεται υπόψη ότι η διασυνοριακού χαρακτήρα κατάσταση της Runevič-Vardyn σαφώς προέκυψε αρκετό χρόνο μετά την πιστοποίηση της ταυτότητάς της με την επίδικη ληξιαρχική πράξη, δεν παραβλέπεται όμως ότι εν προκειμένω ζητείται η εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης προκειμένου να συναχθούν οι συνέπειες που είναι κρίσιμες για την επίμαχη κατάσταση, όπως και για οποιαδήποτε άλλη υφιστάμενη κατάσταση η οποία εμπίπτει ευθύς εξ αρχής στο δίκαιο αυτό, τούτο δε μετά την έναρξη ισχύος των επίμαχων διατάξεων στο εν λόγω κράτος μέλος

47. Εξάλλου, κατά τη γνώμη μου, το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να επιβάλει την αναδρομική τροποποίηση πιστοποιητικού

24 — Βλ., ιδίως, προπαρατεθείσα απόφαση Garcia Avello (σκέψη 25).

25 — Υπενθυμίζεται ότι η προσάρτηση των βαλτικών χωρών στη Σοβιετική Ένωση είχε αναγνωριστεί de facto την εποχή εκείνη από όλα τα ευρωπαϊκά κράτη.

γεννήσεως που εκδόθηκε σε κράτος μέλος πριν από την προσχώρησή του στην Ένωση. Αντιθέτως, δεν αποκλείεται η δυνατότητα να θεμελιωθεί στο δίκαιο αυτό το δικαίωμα ιδιώτη να ζητήσει από κράτος μέλος τη χορήγηση ληξιαρχικής πράξεως που να πιστοποιεί μεν τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο πιστοποιητικό γεννήσεώς του, με τη χρήση όμως διαφορετικού τρόπου γραφής του ονόματος και του επωνύμου, όπως έπραξαν οι λιθουανικές αρχές όσον αφορά τη Runevič-Vardyn το 2003.

γ) Επί των διασυνοριακών πτυχών της διαφοράς της κύριας δίκης

48. Η Λιθουανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το σύνολο των δεδομένων που συνδέονται με ορισμένες πτυχές της διαφοράς της κύριας δίκης αφορούν αποκλειστικά την επικράτειά της. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι τα αιτήματα της Runevič-Vardyn περί τροποποιήσεως του ονόματος και του επωνύμου της στο πιστοποιητικό γεννήσεώς της δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι η εν λόγω πράξη εκδόθηκε στη Λιθουανία σε σχέση με Λιθουανή υπήκοο. Υπενθυμίζεται ότι τούτο αποτελεί ζήτημα ουσίας και δεν θεμελιώνει ένσταση απαραδέκτου.

49. Αντιθέτως, δεν υφίσταται καμία αμφιβολία ως προς τη συνάφεια με το δίκαιο της Ένωσης των λοιπών πτυχών της διαφοράς, ήτοι εκείνων που αφορούν την αναγραφή των επωνύμων των δύο προσφευγόντων της κύριας δίκης στο πιστοποιητικό γάμου τους, δεδομένου ότι πρόκειται για συζύγους διαφορετικής ιθαγένειας, καθένας από τους οποίους άσκησε το δικαίωμά του περί ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της Ένωσης.

50. Όσον αφορά την οδηγία 2000/43, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή εφαρμόζει την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω εθνοτικής ή εθνικής καταγωγής η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 13, παράγραφος 1, ΕΚ. Το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω αρχής δεν καθορίζεται μόνον από τον εσωτερικό ή μη χαρακτήρα της οικείας καταστάσεως, αλλά, εν γένει, από τον περιορισμό των εξουσιών που αποδίδονται στην Κοινότητα (ή την Ένωση) και, ειδικότερα, από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/43, όπως ορίζεται από την ίδια την οδηγία, με τη διευκρίνιση ότι, κατά τη γνώμη μου, στην εν λόγω οδηγία εμπίπτουν και αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις [26].

51. Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 12 ΕΚ και του άρθρου 18 ΕΚ, αυτή εξαρτάται από το εάν η επίμαχη κατάσταση εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ. Όπως προαναφέρθηκε, τα ζητήματα που αφορούν το πιστοποιητικό γάμου εμπίπτουν σαφώς στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης περί θεμελιωδών ελευθεριών. Όσον αφορά το πιστοποιητικό γεννήσεως που χορηγήθηκε στη Runevič-Vardyn το 2003, υπενθυμίζεται ότι η τελευταία επικαλείται σειρά πρακτικών δυσχερειών τις οποίες, όπως ισχυρίζεται, αντιμετώπισε στην Πολωνία και στο Βέλγιο λόγω του διαφορετικού

26 — Βλ. υπό την έννοια αυτή, Ringelheim, J., «The Prohibition of Racial and Ethnic Discrimination in Access to Services under EU Law», *European Anti-Discrimination Law Review,* αριθ. 10, 2010, σ. 11, που παραπέμπει σε: Bell, M, *Anti-Discrimination Law and the European Union,* Oxford University Press, 2002, σ. 137.

τρόπου γραφής του επωνύμου της στις λιθουανικές ληξιαρχικές πράξεις απ' ό,τι στις πολωνικές ληξιαρχικές πράξεις που αφορούν την οικογένειά της και την ίδια. Κατά τη γνώμη μου, η κατάσταση πολίτη της Ένωσης που άσκησε το δικαίωμά του περί ελεύθερης κυκλοφορίας και συνήψε γάμο με υπήκοο άλλου κράτους μέλους, όσον αφορά τις ληξιαρχικές πράξεις που του χορηγήθηκαν στη χώρα καταγωγής του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αμιγώς εσωτερική, στην περίπτωση που η νομοθεσία της εν λόγω χώρας συνεπάγεται ότι το κοινό για τους δύο συζύγους επώνυμο δεν μπορεί να γράφεται με τον ίδιο τρόπο στις ληξιαρχικές πράξεις που αφορούν αμφότερους τους συζύγους. Η εν λόγω κατάσταση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Συνθήκης ΕΚ.

52. Εν προκειμένω, ορισμένα στοιχεία της διαφοράς της κύριας δίκης ασφαλώς περιορίζονται μόνο στην επικράτεια της Δημοκρατίας της Λιθουανίας. Εντούτοις, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφασίσει να απόσχει να αποφανθεί λαμβανομένης υπόψη αυτής μόνο της εκτιμήσεως [27]. Καθοριστικό κριτήριο είναι κατά πόσον η ζητούμενη ερμηνεία είναι ή όχι συναφής με τη διαφορά της κύριας δίκης. Εξάλλου, παρατηρείται ότι, στην πράξη, το περιεχόμενο του πιστοποιητικού γεννήσεως της Runevič-Vardyn ενδεχομένως αποτελεί σημείο αναφοράς για τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε άλλες πράξεις, όπως το διαβατήριο ή το πιστοποιητικό γάμου της ενδιαφερομένης, τα οποία αποτελούν επίσης αντικείμενο της εν λόγω διαφοράς. Επομένως, μολονότι ορισμένα πραγματικά περιστατικά περιορίζονται μόνον εντός των ορίων της εθνικής επικράτειας, εντούτοις η απάντηση μπορεί να αποβεί χρήσιμη για το αιτούν δικαστήριο.

27 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 15ης Μαΐου 2003, C-300/01, Salzmann (Συλλογή 2003, σ. I-4899).

53. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί επί των προδικαστικών ερωτημάτων που του υποβλήθηκαν.

2. Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2000/43

54. Εάν γίνει δεκτό ότι τα αιτήματα που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, τα οποία συναρτώνται με την ύπαρξη έμμεσης διακρίσεως λόγω εθνοτικής καταγωγής [28] κατά την έννοια της οδηγίας 2000/43, δεν εμπίπτουν στις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, το Δικαστήριο δεν είναι καθ' ύλην αρμόδιο να απαντήσει στο πρώτο και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

55. Η μεγάλη πλειονότητα των μετεχόντων στη διαδικασία που υπέβαλαν παρατηρήσεις ισχυρίζεται ότι η οδηγία 2000/43 δεν μπορεί να εφαρμοστεί εν προκειμένω. Εξαίρεση

28 — Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι «η έννοια της εθνοτικής καταγωγής βασίζεται στην υπόθεση περί της υπάρξεως κοινωνικών ομάδων με κοινή ιθαγένεια, φυλή, θρησκεία, γλώσσα, καταγωγή και πολιτιστικό και παραδοσιακό περιβάλλον» (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Timichev κατά Ρωσίας της 13ης Δεκεμβρίου 2005, προσφυγές αριθ. 55762 και 55974/00, *Recueil des arrêts et décisions* 2005-XII, σκέψη 55). Βλ. επίσης De Schutter, O., «L'interdiction de discrimination dans le droit européen des droits de l'homme – Sa pertinence pour les directives communautaires relatives à l'égalité de traitement sur la base de la race et dans l'emploi», έκθεση δημοσιευθείσα υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ΥΕΕΕΚ, Λουξεμβούργο, 2005, ιδίως σ. 7, 15, 38 και 39.

αποτελούν μόνον οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης και η Πορτογαλική Κυβέρνηση [29].

56. Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας είναι ευρύτατο και περιλαμβάνει πολλές πτυχές της κοινωνικής ζωής. Συγκεκριμένα, αντιθέτως προς άλλες οδηγίες περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, η οδηγία 2000/43 βαίνει πέραν του τομέα της απασχολήσεως και της επαγγελματικής καταρτίσεως, σύμφωνα με τις εξαγγελίες του νομοθέτη [30].

57. Ασφαλώς, αντιθέτως προς την οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία [31], η οδηγία 2000/43 δεν αποκλείει ρητώς από το πεδίο εφαρμογής της τα ζητήματα περί της προσωπικής καταστάσεως. Εντούτοις, στην πρόταση που οδήγησε στην έκδοση της οδηγίας 2000/43 διευκρινίζεται ότι οι τομείς εφαρμογής της οδηγίας καλύπτονται στον βαθμό που εμπίπτουν στις εξουσίες που αποδίδονται στην Κοινότητα από τη Συνθήκη ΕΚ [32]. Στο άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας υπενθυμίζεται ότι τα εν λόγω όρια ελήφθησαν υπόψη κατά την έκδοσή της. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η αναγραφή ονομάτων και επωνύμων στα ληξιαρχικά μητρώα δεν εμπίπτει στις εξουσίες της Ένωσης.

58. Εξάλλου, το άρθρο 3, παράγραφος 1 [33], της οδηγίας 2000/43, το οποίο καθορίζει το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της κατά τρόπο περιοριστικό, δεν περιλαμβάνει, κατά τη γνώμη μου, κανένα στοιχείο το οποίο να παρουσιάζει συνάφεια με τους συγκεκριμένους τομείς της προσωπικής καταστάσεως και της εκδόσεως σχετικών εγγράφων. Κατά το στοιχείο η΄ της εν λόγω παραγράφου, μεταξύ των τομέων στους οποίους απαγορεύονται οι διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, συγκαταλέγονται η «πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που είναι διαθέσιμα στο κοινό, και [η] παροχή αυτών, συμπεριλαμβανόμενης της στέγασης». Πρόκειται για το μοναδικό στοιχείο το οποίο ενδέχεται να είναι κρίσιμο εν προκειμένω, καθόσον τα υπόλοιπα αφορούν πτυχές σχετικές με την απασχόληση, κοινωνικής φύσεως ή συνδεόμενες με την επαγγελματική κατάρτιση, οι οποίες ουδεμία σχέση έχουν με το αντικείμενο της διαφοράς κύριας δίκης. Εξάλλου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η νομοθεσία περί του τρόπου γραφής ονομάτων ή επωνύμων στις ληξιαρχικές πράξεις εμπίπτει άμεσα στην έννοια της «υπηρεσίας», όπως αυτή χρησιμοποιείται στην εν λόγω οδηγία [34].

29 — Η εν λόγω κυβέρνηση δεν λαμβάνει ρητώς θέση επί του σημείου αυτού, από τις εκτιμήσεις της όμως τείνουν στην άποψη ότι υφίσταται ασυμβίβαστο μεταξύ της οδηγίας 2000/43 και εθνικής νομοθεσίας, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.

30 — Κατά την πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου περί της εφαρμογής της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ανεξάρτητα από τη φυλετική ή εθνική τους καταγωγή, της 25ης Νοεμβρίου 1999 [COM(1999) 566 τελικό, σ. 5] «απαιτείται μια εκτενής κάλυψη προκειμένου να υπάρξει μια σοβαρή συμβολή στην καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ευρώπη». Βλ. επίσης τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/43.

31 — ΕΕ L 303, σ. 16. Η διαφοροποίηση μεταξύ των δύο οδηγιών είναι τοσούτω μάλλον αξιοσημείωτη, καθόσον οι δύο οδηγίες εκδόθηκαν την ίδια χρονική περίοδο και έχουν την ίδια νομική βάση, ήτοι το άρθρο 13 ΕΚ.

32 — Πρόταση οδηγίας [COM(1999) 566 τελικό, σ. 7].

33 — Όπως αναφέρεται στη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2000/43, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας.

34 — Σχετικά με την έννοια αυτή, βλ. Ringelheim, J., όπ.π., σ. 11 επ.

59. Οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι η κατάστασή τους εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων αυτών για τον λόγο ότι, προκειμένου να μπορούν να απολαύουν ορισμένων δικαιωμάτων, καθώς και να έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα αγαθά και τις υπηρεσίες που καλύπτονται από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/43, είναι απαραίτητη η προσκόμιση εκ μέρους τους δελτίου ταυτότητας και διαφόρων ειδών εγγράφων, πιστοποιητικών ή διπλωμάτων.

60. Εντούτοις, η συλλογιστική αυτή, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι βάσιμη. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες σχετικά με την εν λόγω οδηγία [35] προκύπτει ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο η΄, αυτής απαιτεί όπως «οι αποφάσεις» όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες ή την παροχή αυτών να μην βασίζονται στη φυλετική ή την εθνοτική καταγωγή. Προκειμένου να καταστήσει σαφές με ποιο τρόπο οι διακρίσεις όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες περιορίζουν την κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση, η Επιτροπή παρέθεσε το παράδειγμα της παροχής προσβάσεως σε μέσα χρηματοδότησης μέσω αποφάσεων για δανειοδότηση μικρών επιχειρήσεων ή μεμονωμένων ατόμων για αγορά κατοικίας [36]. Στο παράδειγμα αυτό, ο σύνδεσμος μεταξύ της ληφθείσας αποφάσεως και της προσβάσεως στη ζητούμενη υπηρεσία είναι άμεσος και προφανής. Αντιθέτως, τα επίμαχα στη διαφορά της κύριας δίκης μέτρα δεν εμπίπτουν, κατά τη γνώμη μου, στην εν λόγω αιτιώδη σχέση.

61. Η προσέγγιση που υιοθέτησαν οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης μπορεί να γίνει δεκτή μόνον εάν ληφθούν υπόψη τα έμμεσα αποτελέσματα της νομοθεσίας περί του τρόπου γραφής των κυρίων ονομάτων και των επωνύμων, καθόσον η τελευταία ενδέχεται να έχει όχι ως σκοπό, ρητό ή σιωπηρό, αλλά ως πρακτική συνέπεια τον περιορισμό της προσβάσεως των ενδιαφερομένων σε ορισμένα αγαθά ή υπηρεσίες, όπως η αγορά αεροπορικών εισιτηρίων, το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού ή η πραγματοποίηση οποιουδήποτε διαβήματος ενώπιον της διοικήσεως, δεδομένου ότι άλλοι σύζυγοι που ευρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση δεν αντιμετωπίζουν τέτοια δυνητικώς αποτρεπτικά εμπόδια [37].

62. Δεν συμμερίζομαι την εν λόγω επιχειρηματολογία. Εάν συνέτρεχε οποιαδήποτε δυσμενής διάκριση στο πλαίσιο των καταστάσεων που περιγράφονται ανωτέρω, αυτή δεν θα οφειλόταν στην επίμαχη νομοθεσία, αλλά στις αντιδράσεις των προμηθευτών αγαθών και υπηρεσιών ενώπιον των προσκομιζόμενων σε αυτούς ληξιαρχικών εγγράφων. Παρόμοιες συμπεριφορές ιδιωτών πρέπει να διακρίνονται από τα μέτρα που λαμβάνουν οι δημόσιες αρχές.

63. Επιπλέον, δεν είναι δυνατόν να κριθεί εκ των προτέρων εάν η δυσμενής διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής στην οποία ενδεχομένως προβαίνουν οι προμηθευτές αγαθών και υπηρεσιών οφείλεται στην αναγραφή της εν

35 — Πρόταση οδηγίας [COM(1999) 566 τελικό, σ. 8].

36 — Πρόταση οδηγίας [COM(1999) 566 τελικό, σ. 5].

37 — Η άποψη αυτή μπορεί να υποστηριχθεί σε περιπτώσεις όπου, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι συντρέχει δυσμενής διάκριση, αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία στον αντίκτυπο της επίμαχης νομοθεσίας απ' ό,τι στην πρόθεση του νομοθέτη. Έτσι, το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2000/43 αναφέρεται στη «μειονεκτική θέση» στην οποία περιέρχεται το πρόσωπο που υφίσταται διάκριση. Ομοίως, με την απόφαση της 10ης Ιουλίου 2008, C-54/07, Feryn (Συλλογή 2008, σ. I-5187), το Δικαστήριο επικεντρώθηκε στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα του επίδικου μέτρου, ήτοι στον αποτρεπτικό του χαρακτήρα, προκειμένου να κρίνει ότι συντρέχει άμεση δυσμενής διάκριση κατά την πρόσληψη, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο α΄, της οδηγίας 2000/43.

λόγω καταγωγής στις ληξιαρχικές πράξεις, είτε άμεσα (λόγω αυτής καθεαυτήν της αναγραφής της καταγωγής) είτε έμμεσα (λόγω της παραποιήσεως του τρόπου γραφής των ονομάτων και των επωνύμων), ή μάλλον στην παράλειψη αναγραφής της εν λόγω καταγωγής. Υπό τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, η Runevič-Vardyn επικαλείται δυσκολίες τις οποίες, όπως ισχυρίζεται, υπέστη λόγω του ότι δεν επιτρέπεται η χρήση των χαρακτήρων του πολωνικού αλφάβητου στις ληξιαρχικές πράξεις που αφορούν Λιθουανούς υπηκόους. Σε άλλη περίπτωση, δυσμενής διάκριση σε βάρος ορισμένου προσώπου θα απέρρεε ενδεχομένως από την αναγραφή της μειονοτικής εθνοτικής καταγωγής του στις ληξιαρχικές πράξεις [38]. Υπενθυμίζεται ότι η έμμεση δυσμενής διάκριση συνίσταται στην εφαρμογή ενός εκ πρώτης όψεως ουδέτερου κριτηρίου το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να περιέρχεται σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση ορισμένη ομάδα προσώπων σε σχέση με άλλα πρόσωπα. Τα κράτη μέλη απαγορεύεται να εφαρμόζουν τέτοια κριτήρια, εκτός εάν παρέχουν προσήκουσα αιτιολογία. Η εν λόγω ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να συνεπάγεται ότι οι δύο προαναφερθείσες περιπτώσεις, οι οποίες είναι εναλλακτικές και αμοιβαίως αποκλειόμενες, μπορούν να προσαφθούν σε κράτος μέλος με την αιτιολογία ότι δημιουργούν δυσμενή διάκριση.

64. Τα συγκεκριμένα προβλήματα που επικαλούνται οι Runevič-Vardyn και Wardyn απορρέουν από *διαφορές* στον τρόπο γραφής των ονομάτων και των επωνύμων τους που υφίστανται μεταξύ των λιθουανικών και των πολωνικών ληξιαρχικών πράξεων και όχι από τον χρησιμοποιούμενο τρόπο γραφής αυτόν καθεαυτόν. Συγκεκριμένα, η ύπαρξη γάμου μεταξύ της «MALGOŽATA RUNEVIČ-VARDYN» και του «LUKASZ PAWEL WARDYN» αποκλείεται να αμφισβητηθεί σε περίπτωση προσκομίσεως του λιθουανικού πιστοποιητικού γάμου που αναφέρει τα εν λόγω ονόματα, τα οποία αναγράφονται με κεφαλαία στην εν λόγω πράξη. Η προβληματική που τίθεται εν προκειμένω δεν έχει καμία σχέση με τους παράγοντες δυσμενούς διακρίσεως που προβλέπονται στην οδηγία 2000/43.

65. Κατά τη γνώμη μου, στις μέρες μας, δεν μπορεί να γίνει δεκτό από το Δικαστήριο ότι, στις περιπτώσεις που η ύπαρξη γάμου έχει σημασία όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά ή υπηρεσίες, το γεγονός αυτό μπορεί να συναχθεί από την ταυτότητα του επωνύμου των συζύγων ή να αποκλεισθεί, ελλείψει τέτοιας ταυτότητας. Εν προκειμένω, όπως και σε κάθε παρεμφερή περίπτωση, το πιστοποιητικό γάμου ή αντίστοιχη ληξιαρχική πράξη αρκούν προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη γάμου χωρίς να υπάρχει καμία αμφιβολία.

66. Επικουρικώς, επισημαίνεται ότι, εάν το Δικαστήριο δεχόταν την ευρεία ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο η΄, της οδηγίας 2000/43, κατά την έννοια ότι περιλαμβάνει και τα έμμεσα αποτελέσματα που συνεπάγεται η νομοθεσία περί του τρόπου γραφής των ονομάτων ή των επωνύμων στις ληξιαρχικές πράξεις όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και

38 — Συγκεκριμένα, η πολωνική καταγωγή της Runevič-Vardyn αναγράφεται στο λιθουανικό διαβατήριο που της χορηγήθηκε το 2002, σε ορισμένα κράτη μέλη όμως θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η εν λόγω αναφορά δημιουργεί δυσμενή διάκριση.

υπηρεσίες, τούτο θα δημιουργούσε προβλήματα εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας στις επιχειρήσεις που εμπίπτουν σαφώς στο πεδίο εφαρμογής της. Επί παραδείγματι, εάν η διαπίστωση ότι συντρέχει έμμεση δυσμενής διάκριση λόγω εθνοτικής καταγωγής συνδεόταν με την ύπαρξη περιορισμών ως προς τη χρήση ορισμένων χαρακτήρων στις ληξιαρχικές πράξεις, η εν λόγω ερμηνεία θα καθιστούσε δυνατή την προβολή ισχυρισμών περί δυσμενούς διακρίσεως σε βάρος όλων των παρεχόντων υπηρεσιών οι οποίοι, λόγω τεχνικών περιορισμών ή πρότυπων, είναι υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν συγκεκριμένα μόνον γραφικά και σημεία στα έγγραφα και στην αλληλογραφία που εκδίδουν σε σχέση με τους πελάτες τους [39]. Θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, υπερβολικό και αδικαιολόγητο να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω πρακτικές εισάγουν δυσμενή διάκριση.

67. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/43.

39 — Επί παραδείγματι, κατά το έγγραφο αριθ. 9303 του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (ΔΟΠΑ), οι χαρακτήρες που επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται στο πεδίο των ταξιδιωτικών εγγράφων που προορίζεται για αυτόματη ανάγνωση περιορίζονται στους αριθμούς και τα κεφαλαία γράμματα του αγγλικού αλφαβήτου που περιλαμβάνονται στο προσάρτημα 8 του εν λόγω εγγράφου, ενώ τα λοιπά γράμματα ή διακριτικά σημεία μεταγραμματίζονται σύμφωνα με το πρότυπο που περιλαμβάνεται στο προσάρτημα 9 (βλ. *Μηχανικώς αναγνώσιμα ταξιδιωτικά έγγραφα – Documents de voyage lisibles à la machine*, στον δικτυακό τόπο του ΔΟΠΑ: www2.icao.int). Οι αεροπορικές εταιρίες εφαρμόζουν κατά κανόνα την ίδια αρχή όσον αφορά την αναγραφή των ονομάτων των επιβατών επί των αεροπορικών εισιτηρίων.

3. Επί των ερωτημάτων σχετικά με τη δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας και την ευρωπαϊκή ιθαγένεια

68. Κατά το άρθρο 17 ΕΚ, οποιοσδήποτε έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους έχει την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης, από την οποία απορρέουν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ, στα οποία περιλαμβάνεται το δικαίωμα επικλήσεως της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας που προβλέπεται στο άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, καθώς και η ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής εντός των κρατών μελών που προβλέπονται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ, τούτο δε σε όλες τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης [40].

α) Επί της ερμηνείας του άρθρου 12 ΕΚ υπό το πρίσμα διαφόρων αιτημάτων περί τροποποιήσεως ληξιαρχικών πράξεων

69. Λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, θεωρώ ότι, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο τρίτο και στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, επιβάλλεται να γίνει διάκριση μεταξύ των τριών κατηγοριών αιτημάτων που υπέβαλαν οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης, ήτοι: αφενός, του αιτήματος της Runevič-Vardyn

40 — Όσον αφορά το συνδυασμό των εν λόγω διατάξεων, βλ. αποφάσεις της 22ας Μαΐου 2008, C-499/06, Nerkowska (Συλλογή 2008, σ. I-3993, σκέψεις 21 επ.), καθώς και της 2ας Μαρτίου 2010, C-135/08, Rottmann (Συλλογή 2010, σ. I-1449, σκέψεις 43 επ.).

περί τροποποιήσεως του πιστοποιητικού γεννήσεώς της, αφετέρου, του αιτήματος του Wardyn σε σχέση με το πιστοποιητικό γάμου, και, εν τέλει, του αιτήματος που αφορά το συζυγικό επώνυμο της Runevič-Vardyn που αναγράφεται στο τελευταίο πιστοποιητικό.

70. Όσον αφορά το όνομα και το επώνυμο που έδωσαν στη Runevič-Vardyn οι γονείς της, όπως αναγράφεται στο πιστοποιητικό γεννήσεώς της που συνέταξε η υπηρεσία ληξιαρχείου του Δήμου Vilnius βάσει της λιθουανικής νομοθεσίας, φρονώ ότι η περίπτωση αυτή δεν εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 12 ΕΚ. Συγκεκριμένα, εν προκειμένω, αποκλείεται να συντρέχει διάκριση λόγω ιθαγένειας, δεδομένου ότι η Runevič-Vardyn είναι υπήκοος του κράτους μέλους του οποίου η νομοθεσία τίθεται υπό αμφισβήτηση. Επιπλέον, σημειώνεται ότι, από το γράμμα του επίμαχου άρθρου στα γερμανικά [41], το οποίο δεν έχει αλλάξει μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Ρώμης το 1957, προκύπτει ότι δυσμενής διάκριση λόγω ιθαγένειας υφίσταται σε περίπτωση διακρίσεως μεταξύ υπηκόων διαφορετικών κρατών μελών, και όχι σε περίπτωση δυσμενούς διακρίσεως λόγω της ιδιότητας ενός προσώπου ως μέλους εθνικής μειονότητας.

71. Όσον αφορά το αίτημα του Wardyn περί τροποποιήσεως της ληξιαρχικής πράξεως γάμου, επισημαίνεται ότι τούτο δεν αφορά το επώνυμό του, ο τρόπος γραφής του οποίου δεν μεταβάλλεται σε σχέση με τον αυθεντικό, αλλά τα δυο ονόματά του, τα οποία μεταγράφηκαν υπό τη λιθουανική μορφή («Lukasz Pawel»), ήτοι χωρίς τα διακριτικά σημεία («Łukasz Paweł») που χρησιμοποιούνται στη γλώσσα του κράτους όπου γεννήθηκε και του οποίου είναι υπήκοος, ήτοι τη Δημοκρατία της Πολωνίας. Επιπλέον, ο Wardyn ισχυρίζεται ότι υπέστη, προσωπικώς, διάκριση λόγω της πολωνικής του ιθαγένειας στο μέτρο που, αντιθέτως προς τους Λιθουανούς υπηκόους που συνάπτουν γάμο, στερήθηκε της δυνατότητας να δώσει στη σύζυγό του το αυθεντικό του επώνυμο, ήτοι «Wardyn», το οποίο, όσον αφορά τη σύζυγό του, μεταγράφηκε υπό την λιθουανική μορφή «Vardyn».

72. Όσον αφορά την περίπτωση αυτή, η πλειονότητα των μετεχόντων στη διαδικασία που υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου δέχθηκε τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 12 ΕΚ, θέση την οποία συμμερίζομαι. Συγκεκριμένα, ο Wardyn, Πολωνός υπήκοος, συνήψε γάμο διασυνοριακού χαρακτήρα, καθόσον παντρεύτηκε στη Δημοκρατία της Λιθουανίας μία υπήκοο του εν λόγω κράτους μέλους. Επιπλέον, επί του παρόντος, κατοικεί, με τη σύζυγό του και το προερχόμενο από το γάμο τους τέκνο, εκτός λιθουανικής ή πολωνικής επικράτειας, ήτοι στο Βέλγιο, όπου, όπως ισχυρίζεται, αντιμετώπισε δυσκολίες λόγω της παρεκκλίσεως που υφίσταται μεταξύ του επωνύμου του ιδίου και εκείνου το οποίο αποδόθηκε στη σύζυγό του από τις λιθουανικές αρχές.

73. Όσον αφορά την ερμηνεία των απαιτήσεων του άρθρου 12 ΕΚ, μόνον η Δημοκρατία της Λιθουανίας και η Δημοκρατία της Τσεχίας υποστηρίζουν ότι το εν λόγω άρθρο δεν

41 — «Unbeschadet besonderer Bestimmungen der Verträge ist in ihrem Anwendungsbereich jede Diskriminierung aus Gründen der *Staatsangehörigkeit* verboten» (η υπογράμμιση δική μου).

απαγορεύει νομοθεσία όπως η επίμαχη της κύριας δίκης. Για τους λόγους που θα αναπτύξω στη συνέχεια, δεν συμμερίζομαι την άποψη αυτή. Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι, κατά τη γνώμη μου, απλώς και μόνον το γεγονός ότι τα κύρια ονόματα πολίτη της Ένωσης ο οποίος αποφάσισε να συνάψει γάμο σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο του οποίου είναι υπήκοος τροποποιήθηκαν στο πιστοποιητικό γάμου του αποτελεί έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, η οποία συνιστά, επομένως, παράβαση του άρθρου 12 ΕΚ.

74. Αντιθέτως, φρονώ ότι δεν συντρέχει δυσμενής διάκριση, οσάκις υπήκοος κράτους μέλους στερείται της δυνατότητας να διαβιβάσει στη σύζυγό του το επώνυμό του στην αυθεντική του μορφή, καθόσον η επίκληση του εν λόγω «δικαιώματος» είναι, κατά τη γνώμη μου, ασυμβίβαστη με την αρχή της ισότητας των φύλων, η οποία κατοχυρώνεται, ιδίως, στο δίκαιο της Ένωσης [42]. Κάθε πρόσωπο, είτε είναι άνδρας είτε γυναίκα, πρέπει, όταν συνάπτει γάμο, να έχει τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ διαφόρων εναλλακτικών λύσεων, όπως είτε να διατηρήσει το επώνυμό του, είτε να χρησιμοποιεί το επώνυμο του/της συζύγου του [43], είτε να χρησιμοποιεί συνδυασμό επώνυμων, εφόσον η νομοθεσία που διέπει τον οικείο γάμο παρέχει την εν λόγω δυνατότητα. Μολονότι η Runevič-Vardyn διαθέτει την εν λόγω δυνατότητα επιλογής [44], ο Wardyn, αντιθέτως, δεν μπορεί να απαιτήσει να της δοθεί το επώνυμό του.

75. Θεωρώ ότι εν προκειμένω συντρέχει παράβαση της γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, καθόσον οι ημεδαποί, οι οποίοι φέρουν κατά κανόνα ένα κύριο όνομα και ένα επώνυμο των οποίων ο τρόπος γραφής συνάδει με τη λιθουανική γλώσσα, τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχειρίσεως σε σχέση με τους υπηκόους άλλων κρατών μελών των οποίων το όνομα περιέχει γράμματα ή διακριτικά σημεία άγνωστα στην εν λόγω γλώσσα [45]. Επιβάλλεται, επομένως, να διευκρινιστεί εάν η εν λόγω παράβαση, η οποία είναι ικανή να συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, εντούτοις δικαιολογείται αντικειμενικώς από ένα θεμιτό σκοπό, τα δε μέσα επίτευξης που χρησιμοποιούνται είναι ανάλογα προς τον εν λόγω σκοπό.

42 — Βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προπαρατεθείσα απόφαση Losonci Rose και Rose κατά Ελβετίας (σκέψη 47), όπου τονίζεται ότι «όσον αφορά τη διασφάλιση ότι το επώνυμο των συζύγων επιλέγεται κατά τρόπο ισότιμο, διαφαίνεται η επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και ότι, σε διεθνές επίπεδο, οι εξελίξεις στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών όσον αφορά την ισότητα των φύλων κατευθύνονται όσον αφορά το συγκεκριμένο τομέα στην αναγνώριση του δικαιώματος κάθε συζύγου να εξακολουθεί να χρησιμοποιεί το αρχικό επώνυμό του ή να μετέχει ισότιμα στην επιλογή νέου επωνύμου».

43 — Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέδωσε ήδη το 1978 ψήφισμα αριθ. (78) 37, με το οποίο συστήνει στα κράτη μέλη του εν λόγω συμβουλίου την εξάλειψη κάθε διακρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών στο πλαίσιο του νομικού καθεστώτος περί επωνύμου, το οποίο ακολουθήθηκε από τη σύσταση αριθ. 1271 (1995) (βλ. δικτυακό τόπο http://assembly.coe.int).

44 — Θα επανέλθω στην κατάσταση της Runevič-Vardyn όσον αφορά το συζυγικό της επώνυμο στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 18 ΕΚ.

45 — Υπενθυμίζεται ότι εάν δεν υπάρχει διαφορετική μεταχείριση, αποκλείεται να συντρέχει δυσμενής διάκριση. Βλ., ιδίως, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2000, C-102/98 και C-211/98, Kocak και Örs (Συλλογή 2000, σ. I-1287, σκέψεις 52 επ.), σχετικά με την αναγραφή ημερομηνίας γεννήσεως στα ληξιαρχικά βιβλία.

76. Θεμιτός σκοπός που μπορεί να προβληθεί λυσιτελώς προς στήριξη της επίμαχης νομοθεσίας είναι εκείνος της προστασίας της εθνικής γλώσσας, προς διαφύλαξη της εθνικής ενότητας και διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

77. Συναφώς, πρέπει να γίνει μνεία της συναφούς νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία επιβάλλεται να ληφθεί υπόψη [46], τοσούτω μάλλον καθόσον από το έγγραφο που παρέχει επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [47] προκύπτει ότι τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 7 του Χάρτη αντιστοιχούν στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ και ότι οι περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν συννόμως στα εν λόγω δικαιώματα είναι οι ίδιοι με εκείνους που επιτρέπονται στο πλαίσιο του άρθρου 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ [48].

78. Ασφαλώς, σε καμία διάταξη της ΕΣΔΑ δεν εξαγγέλλεται ρητώς το δικαίωμα των προσώπων στην προστασία του ονόματος και της ατομικής τους ταυτότητας. Εντούτοις, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προβαίνοντας σε διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, έκρινε ότι το όνομα συνδέεται με την προσωπική και οικογενειακή ζωή των προσώπων, δεδομένου ότι αποτελεί μέσο εξατομικεύσεώς τους και άπτεται οικογενειακών δεσμών [49].

79. Επισημαίνεται ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κλήθηκε να αποφανθεί επί υποθέσεως παρεμφερούς με την υπό κρίση διαφορά της κύριας δίκης, στο πλαίσιο της οποίας η προσφεύγουσα κατήγγειλε τον «υποχρεωτικό εκλεττονισμό» του επωνύμου της. Το ΕΔΔΑ απέρριψε την εν λόγω προσφυγή ως προδήλως αβάσιμη, κρίνοντας ότι, μολονότι η επίμαχη πρακτική, η οποία συνίσταται στον μεταγραμματισμό των επωνύμων, είναι ικανή να προκαλέσει παρέμβαση στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ενδιαφερομένου, εντούτοις δεν αντίκειται στις απαιτήσεις της ΕΣΔΑ, διότι η εν λόγω πρακτική, πρώτον, προβλέπεται από τον νόμο, δεύτερον, επιδιώκει έναν ή περισσότερους θεμιτούς σκοπούς υπό το πρίσμα της παραγράφου 2 του άρθρου 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ και, τρίτον, η θέσπισή της είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για την επίτευξη των εν λόγω σκοπών [50]. Το εν λόγω Δικαστήριο πρόσφατα υπενθύμισε ότι, στον οικείο τομέα, επιβάλλεται κατ' ουσίαν να αποφανθεί επί της αιτιολογίας την οποία παρείχαν οι αρχές και στην οποία στηρίχθηκε το εθνικό δικαστήριο προκειμένου να κρίνει εάν η «αναγκαιότητα» του επιβαλλόμενου περιορισμού

46 — Επί της υποχρεώσεως των κρατών μελών να διασφαλίζουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά την εφαρμογή του δίκαιου της Ένωσης, βλ. απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2007, C-117/06, Möllendorf και Möllendorf-Niehuus (Συλλογή 2007, σ. I-8361 σκέψη 78 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

47 — ΕΕ 2007, C 303, σ. 20.

48 — Βλ. σημεία 9 και 10 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην εκκρεμή ενώπιον του Δικαστηρίου υπόθεση C-208/09, Sayn Wittgenstein.

49 — Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποφάσεις Burghartz κατά Ελβετίας της 22ας Φεβρουαρίου 1994 (σειρά A, αριθ. 280-B, σκέψη 24), Stjerna κατά Φινλανδίας της 25ης Νοεμβρίου 1994 (σειρά A αριθ. 299-B, σκέψη 37), Guillot κατά Γαλλίας της 24ης Οκτωβρίου 1996 (*Recueil des arrêts et décisions* 1996-V, σκέψη 21), και Daróczy κατά Ουγγαρίας της 1ης Ιουλίου 2008, (προσφυγή αριθ. 44378/05, σκέψη 32). Βλ., επίσης, σημεία 33, 40 και 41 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα F. Jacobs στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Κωνσταντινίδης, καθώς και το σημείο 66 των προτάσεων του ιδίου εισαγγελέα στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Garcia Avello.

50 — Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Kuharec alias Kuhareca κατά Λεττονίας της 7ης Δεκεμβρίου 2004 (προσφυγή αριθ. 71557/01).

όσον αφορά το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής αποδεικνύεται κατά τρόπο πειστικό [51].

80. Επίσης, κατά τη γνώμη μου, το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη αυτή καθεαυτήν την επιβολή κανόνων όσον αφορά τον τρόπο γραφής των κυρίων ονομάτων και των επωνύμων, προκειμένου να διασφαλίζεται ο σεβασμός της εθνικής γλώσσας. Επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΕ, η Ένωση σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της.

81. Εντούτοις, το ουσιώδες ερώτημα είναι εάν η νομοθεσία της Λιθουανίας τηρεί την αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό της προστασίας της εθνικής γλώσσας [52].

82. Η Εσθονική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η τήρηση των απαιτήσεων σχετικά με την εφαρμογή μέσων πρόσφορων όσο και αναγκαίων για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μπορεί να διασφαλιστεί στο πλαίσιο συστήματος το οποίο περιλαμβάνει μέτρα που εγγυώνται, στην πράξη και χωρίς να προκαλείται σημαντική ενόχληση, την ύπαρξη συνδέσεως μεταξύ των διαφορετικών μορφών του ονόματος και τη δυνατότητα αναγνωρίσεως της αρχικής μορφής.

83. Εξάλλου, η Λιθουανική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι υπέβαλε στο Κοινοβούλιο της Λιθουανίας σχέδιο νόμου το οποίο αποβλέπει στην εισαγωγή της δυνατότητας γραφής των επωνύμων και των ονομάτων συγκεκριμένων κατηγοριών προσώπων όχι μόνο με τους χαρακτήρες της εθνικής γλώσσας, αλλά και με άλλα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου (ανεξαρτήτως του εάν περιλαμβάνουν διακριτικά σημεία) [53].

84. Τα εν λόγω στοιχεία καταδεικνύουν ότι είναι δυνατό να ακολουθείται ηπιότερη οδός από τις ρυθμίσεις της επίμαχης στην κύρια δίκη νομοθεσίας και ότι τα μέσα που χρησιμοποιούνται επί του παρόντος για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από τη Δημοκρατία της Λιθουανίας σκοπού είναι δυσανάλογα.

85. Συναφώς, η Σύμβαση ΔΕΠΚ αριθ. 14 [54] θα μπορούσε, κατά τη γνώμη μου, να χρησιμεύσει ως πηγή εμπνεύσεως για την ερμηνεία

51 — Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Kemal Taşkin κ.λπ. κατά Τουρκίας της 2ας Φεβρουαρίου 2010 (προσφυγές αριθ. 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 και 45609/05, σκέψη 49).

52 — Συναφώς, σημειώνεται ότι το Konstitucinis teismas (Συνταγματικό Δικαστήριο της Δημοκρατίας της Λιθουανίας) εξέδωσε, στις 21 Οκτωβρίου 1999, απόφαση κατά την οποία, στα διαβατήρια των πολιτών της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, το όνομα και το επώνυμο πρέπει να αναγράφεται στην εθνική γλώσσα, με την αιτιολογία ότι η εισαγωγή ξένων χαρακτήρων είναι ικανή να θίξει τα εθνικά συμφέροντα, καθόσον θα έθετε σε κίνδυνο όχι μόνον τη συνταγματική αρχή της εθνικής γλώσσας, αλλά και την καλή λειτουργία των κυβερνητικών, δημοτικών και λοιπών οργάνων, επιχειρήσεων και οργανισμών. Στη συνέχεια, με απόφασή του της 6ης Νοεμβρίου 2009, το εν λόγω δικαστήριο, ερμηνεύοντας την προμνημονευθείσα απόφαση, διευκρίνισε ότι, οσάκις εθνικός υπήκοος το επιθυμεί, επιτρέπεται να αναγράφεται η αυθεντική μορφή του ονόματός του υπό τον τίτλο «λοιπές αναφορές» του λιθουανικού διαβατηρίου του.

53 — Σχέδιο νόμου σχετικά με τον τρόπο γραφής των επωνύμων και των κυρίων ονομάτων στα επίσημα έγγραφα (Vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas), που υποβλήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2009 (αριθ. XIP-1644). Το εν λόγω σχέδιο νόμου απορρίφθηκε από το Λιθουανικό Κοινοβούλιο. Σε εξέλιξη ευρίσκονται, αντιθέτως, οι εργασίες που αφορούν σχέδιο νόμου (αριθ. XIP-1668) που υπέβαλε κοινοβουλευτική ομάδα λιγότερο φιλελεύθερου προσανατολισμού (βλ. δικτυακό τόπο www.lrs.lt).

54 — Η Διεθνής Επιτροπή Προσωπικής Καταστάσεως (ΔΕΠΚ) αποτελεί διακυβερνητική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1950 και αποτελείται από δεκαέξι ευρωπαϊκά κράτη· η αποστολή της συνίσταται, ιδίως, στην επεξεργασία συμβάσεων, δεσμευτικής ισχύος, οι οποίες τείνουν στην εναρμόνιση των διατάξεων που ισχύουν στα συμβαλλόμενα κράτη στους τομείς της προσωπικής καταστάσεως και ικανότητας, της οικογένειας ή της ιθαγένειας.

της Συνθήκης ΕΚ, καθόσον η εν λόγω σύμβαση αποτελεί προοδευτικό πρότυπο διεθνούς δικαίου όσον αφορά την αναγραφή των ονομάτων και των επωνύμων των αλλοδαπών στα ληξιαρχικά μητρώα [55].

86. Ειδικότερα, το άρθρο 2 της Συμβάσεως ΔΕΠΚ αριθ. 14, ορίζει ότι, όταν πρέπει να συνταχθεί μία πράξη σε ληξιαρχικό βιβλίο από αρχή ενός συμβαλλομένου κράτους και προσάγεται για το σκοπό αυτόν ληξιαρχική πράξη ή άλλο έγγραφο που φέρει τα κύρια ονόματα και τα επώνυμα γραμμένα με χαρακτήρες όμοιους με εκείνους της γλώσσας στην οποία πρέπει να συνταχθεί η πράξη, τα εν λόγω στοιχεία της ταυτότητας θα αντιγράφονται κατά γράμμα, χωρίς τροποποίηση ούτε μετάφραση, περιλαμβάνοντας επίσης τυχόν διακριτικά σημεία, ακόμη και εάν τα σημεία αυτά δεν υπάρχουν στην οικεία γλώσσα. Η αιτιολογική έκθεση που προσαρτάται στην εν λόγω σύμβαση διευκρινίζει, σχετικά με το οικείο άρθρο, ότι «ο κανόνας της κατά γράμμα αντιγραφής ισχύει και για τα διακριτικά σημεία», ότι τα εν λόγω σημεία «πρέπει να αντιγράφονται έστω και εάν δεν υπάρχουν στη γλώσσα στην οποία πρέπει να συνταχθεί η εν λόγω πράξη» και ότι «[ε]άν η πράξη συντάσσεται με δακτυλογράφηση, τα διακριτικά σημεία προστίθενται, όπου απαιτείται, χειρογράφως».

87. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ ότι σύμφωνα με το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ η εγγραφή από τις αρχές κράτους μέλους των στοιχείων της ταυτότητας υπηκόων άλλων κρατών μελών πρέπει να πραγματοποιείται κατά γράμμα και να περιλαμβάνει τη χρήση των διακριτικών σημείων που γίνονται δεκτά στα εν λόγω κράτη.

β) Επί της ερμηνείας του άρθρου 18 ΕΚ υπό το πρίσμα διάφορων αιτημάτων περί τροποποιήσεως ληξιαρχικών πράξεων

88. Το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ κατοχυρώνει, με άμεσο αποτέλεσμα [56], το δικαίωμα κάθε πολίτη της Ένωσης για ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή στην επικράτεια των κρατών μελών.

89. Η προγενέστερη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη νομοθεσία περί αναγραφής ονομάτων και επωνύμων στις ληξιαρχικές πράξεις συνοψίζεται ως εξής [57]. Δεδομένου ότι ο εν λόγω τομέας εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, γίνεται δεκτό ότι δημιουργούνται εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία που προβλέπεται στο άρθρο 18 ΕΚ μόνον εφόσον αποδεικνύεται ότι υπάρχουν σοβαρά προβλήματα. Τέτοιου είδους εμπόδια μπορούν ενδεχομένως να δικαιολογηθούν υπό την προϋπόθεση, αφενός, ότι συντρέχουν θεμιτοί λόγοι αναγόμενοι σε

55 — Το προοίμιο της εν λόγω συμβάσεως αναφέρει ότι σκοπό έχει «να διασφαλίζει την αναγραφή των ονομάτων και των επωνύμων στα ληξιαρχικά μητρώα κατά τρόπο ενιαίο».

56 — Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-413/99, Baumbast και R (Συλλογή 2002, σ. I-7091, σκέψη 94.)

57 — Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. προπαρατεθείσες προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Sayn-Wittgenstein (σημεία 11 επ., καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

εκτιμήσεις που αφορούν τη δημόσια τάξη και όχι τη διευκόλυνση της λειτουργίας της διοικήσεως και, αφετέρου, ότι χρησιμοποιούνται μέσα ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό [58].

90. Εν προκειμένω, όσον αφορά την κατάσταση της Runevič-Vardyn σχετικά με την αναγραφή του ονόματος και του επωνύμου της στο πιστοποιητικό γεννήσεώς της, είμαι της γνώμης, όπως και η πλειονότητα των μετεχόντων στη διαδικασία που υπέβαλαν παρατηρήσεις, ότι εμπίπτει στις διατάξεις του άρθρου 18 ΕΚ, διότι η ενδιαφερόμενη σαφώς άσκησε τα δικαιώματα που προβλέπει η εν λόγω διάταξη, καθόσον εγκαταστάθηκε και εργάσθηκε σε κράτη μέλη άλλα από εκείνο από το οποίο κατάγεται.

91. Η Runevič-Vardyn υποστηρίζει ότι από τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Garcia Avello, καθώς και Grunkin και Paul, προκύπτει σαφώς ότι η νομοθεσία της Λιθουανίας θίγει κατά τρόπο δυσανάλογο την ελευθερία κυκλοφορίας που απολαύει ως πολίτης της Ένωσης. Επικαλείται το γεγονός ότι η μεταγραφή ονόματος και επωνύμου μη λιθουανικής προελεύσεως με λιθουανικούς χαρακτήρες έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέας ατομικής ταυτότητας, ισχυριζόμενη ότι τούτο εμποδίζει τα πρόσωπα που κατοικούν σε άλλες χώρες της Ένωσης, όπως η ίδια, να είναι αναγνωρίσιμα βάσει του αυθεντικού τους ονόματος και επωνύμου και τα φέρνει αντιμέτωπα με σοβαρές δυσκολίες στην ιδιωτική και την επαγγελματική τους ζωή.

92. Φρονώ, αντιθέτως, ότι τα προβλήματα που επικαλείται η Runevič-Vardyn όσον αφορά το πιστοποιητικό γεννήσεώς της είναι αβάσιμα, δεδομένου ότι το όνομα και το επώνυμο που της έδωσαν οι γονείς της στο κράτος μέλος στο οποίο γεννήθηκε δεν έχουν τροποποιηθεί από τη γέννησή της και αναγράφονται υπό τη συγκεκριμένη μορφή, μεταξύ άλλων, στο διαβατήριό της. Επιπλέον, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις της επίμαχης νομοθεσίας είναι λιγότερο ευνοϊκές έναντι ορισμένων ημεδαπών για το λόγο και μόνον ότι αυτοί άσκησαν, στη συνέχεια, την ελευθερία τους για κυκλοφορία και διαμονή σε άλλο κράτος μέλος.

93. Όσον αφορά την κατάσταση του Wardyn σχετικά με την αναγραφή των κυρίων ονομάτων του στο πιστοποιητικό γάμου του, είναι ομόφωνη η εκτίμηση των μετεχόντων στη διαδικασία που υπέβαλαν παρατηρήσεις, την οποία και συμμερίζομαι, ότι το άρθρο 18 ΕΚ έχει εφαρμογή.

94. Συγκεκριμένα, συντάσσομαι με την άποψη της Επιτροπής, στον βαθμό που επισημαίνει, παραπέμποντας στην προπαρατεθείσα απόφαση Κωνσταντινίδης, ότι πρέπει να διασφαλίζεται με κάθε τρόπο ότι το όνομα και το επώνυμο όλων των πολιτών της Ένωσης καθιερώνεται κατά τρόπο σταθερό και μόνιμο, προκειμένου να τους επιτρέπεται να ασκούν ανεμπόδιστα τα εγγενή στην ιθαγένεια της Ένωσης δικαιώματα.

95. Η Λιθουανική Κυβέρνηση προβάλλει ότι, σε έγγραφα όπως άδειες διαμονής ή ληξιαρχικές πράξεις (πιστοποιητικά γεννήσεως, γάμου, θανάτου) που χορηγούνται στη Λιθουανία σε υπηκόους άλλων κρατών μελών, τα ονόματα και τα επώνυμα των τελευταίων

58 — Ομοίως, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η ταλαιπωρία που προκαλείται λόγω νομοθετικών ρυθμίσεων σχετικά με το όνομα πρέπει να έχει ιδιαίτερη βαρύτητα ή σημασία, ώστε να μπορεί να θεμελιωθεί προσβολή του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προπαρατεθείσα απόφαση Stjerna κατά Φινλανδίας, σκέψη 42).

γράφονται με τη χρήση του λατινικού αλφαβήτου, τηρώντας σαφώς τον τρόπο γραφής του κράτους καταγωγής και περιλαμβάνοντας τα γράμματα «w», «x» και «q» που απουσιάζουν από τη λιθουανική αλφάβητο, χωρίς τη χρήση, πάντως, διακριτικών σημείων.

96. Φρονώ ότι η εν λόγω νομοθεσία θίγει εν μέρει μόνον το δικαίωμα του Wardyn να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα σε άλλα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο πλειόνων διεθνών συναλλαγών της καθημερινότητας, τα διακριτικά σημεία συχνά παραλείπονται, κυρίως διότι, όπως προαναφέρθηκε, τα συστήματα πληροφορικής επιτρέπουν μόνον τη χρήση του αγγλικού αλφαβήτου. Τούτο δεν ισχύει μόνον σε σχέση με τα αεροπορικά εισιτήρια, αλλά εξίσου συχνά και όσον αφορά ψηφιακά έντυπα ή πιστωτικές κάρτες. Τα πρόσωπα που δεν γνωρίζουν ξένες γλώσσες συχνά αγνοούν τη σημασία των διακριτικών σημείων, τα οποία μάλιστα περνούν απαρατήρητα από αυτά. Προσωπικά, θεωρώ απίθανο –και τούτο βάσει της προσωπικής μου εμπειρίας– ότι η τυχόν παράλειψη διακριτικών σημείων μπορεί αυτή καθεαυτήν να συνεπάγεται υποχρέωση δικαιολογήσεως των λόγων για τους οποίους ένα πρόσωπο έχει διπλή ταυτότητα. Φρονώ, επομένως, ότι το ενδεχόμενο να προκαλέσει η εν λόγω παράλειψη πραγματικό και σοβαρό πρόβλημα αποκλείεται.

97. Αντιθέτως, είμαι της γνώμης ότι η άρνηση χρησιμοποιήσεως, σε ληξιαρχικές πράξεις που αφορούν υπηκόους άλλων κρατών μελών, γραμμάτων του λατινικού αλφαβήτου που δεν υπάρχουν στο εθνικό αλφάβητο είναι ικανή να προκαλέσει στους τελευταίους αρκούντως σοβαρό πρόβλημα, ώστε να τους αποτρέψει από την άσκηση του δικαιώματός τους για ελεύθερη κυκλοφορία. Πάντως, κατά τη γνώμη μου, τούτο δεν συμβαίνει στην περίπτωση της Λιθουανίας, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις παρασχεθείσες από τη Λιθουανική Κυβέρνηση πληροφορίες, τα επώνυμα των υπηκόων άλλων κρατών μελών επιτρέπεται να μεταγράφονται με τη χρήση τέτοιων γραμμάτων, όπως συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση, εφόσον το επώνυμο του Wardyn συντάχθηκε με το γράμμα «W» στο λιθουανικό πιστοποιητικό γάμου.

98. Όσον αφορά την κατάσταση της Runevič-Vardyn σε σχέση με το συζυγικό της επώνυμο το οποίο αναγράφεται στο πιστοποιητικό γάμου της, το άρθρο 18 ΕΚ έχει, κατά τη γνώμη μου, εφαρμογή και ενδεχομένως αντίκειται σε αυτό νομοθεσία, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, όπως εκτιμά επίσης η πλειονότητα των μετεχόντων στη διαδικασία που υπέβαλαν παρατηρήσεις.

99. Η Πολωνική Κυβέρνηση επισημαίνει ότι η τροποποίηση της μεταγραφής ονόματος ή επωνύμου αποτελεί σοβαρή προσβολή των δικαιωμάτων των προσώπων των οποίων τα ονόματα ή επώνυμα τροποποιούνται. Οι ληξιαρχικές πράξεις και τα επίσημα έγγραφα δεν χρησιμοποιούνται μόνο στην επικράτεια του κράτους μέλους που προβαίνει σε τροποποίησή τους βάσει των κανόνων της γλώσσας του, αλλά και στην επικράτεια όλων των άλλων κρατών μελών της Ένωσης, καθώς και εκτός Ένωσης. Η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ένας πολίτης άλλου κράτους

μέλους ο οποίος δεν γνωρίζει το αλφάβητο ορισμένης γλώσσας ή τους κανόνες αναγνώσεώς του, ενδέχεται να μην είναι σε θέση να διαπιστώσει εάν δύο ονόματα που αναγράφονται σε δύο διακριτά έγγραφα συνιστούν στην πραγματικότητα ένα και το αυτό όνομα. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, φρονώ ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να στηρίζεται στην υπόθεση ότι ο οικογενειακός δεσμός που υφίσταται μεταξύ συζύγων είναι δυνατό να επιβεβαιωθεί ή να αποκλειστεί εκ του γεγονότος και μόνον ότι αυτοί φέρουν ταυτόσημο ή διαφορετικό επώνυμο.

100. Προκειμένου να δικαιολογήσει την ύπαρξη του εν λόγω εμποδίου, η Λιθουανική Κυβέρνηση επικαλείται τα συμφέροντα και τις παραδόσεις της λιθουανικής γλώσσας. Είναι αληθές ότι η προστασία της εθνικής γλώσσας μπορεί να αποτελέσει αντικειμενικό λόγο γενικού συμφέροντος κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης. Εντούτοις, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας F. Jacobs, παραπέμποντας στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [59], η ευρεία διακριτική ευχέρεια της οποίας απολαύουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τον τρόπο γραφής των ονομάτων και των επωνύμων δεν πρέπει να οδηγεί σε δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματος των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα σε όλα τα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, οι τελευταίοι, ανεξάρτητα από το κράτος μέλος καταγωγής τους, δεν πρέπει να θίγονται απλώς και μόνον επειδή ασκούν αυτό το δικαίωμα [60]. Εν προκειμένω, η Runevič-Vardyn στερείται του δικαιώματος, το οποίο αναγνωρίζεται στους λοιπούς Λιθουανούς υπηκόους, να φέρει το επώνυμο του συζύγου της υπό μορφή η οποία να συμπίπτει με τον αυθεντικό τρόπο γραφής του, τούτο δε λόγω του γεγονότος ότι συνήψε γάμο με πολίτη άλλου κράτους μέλους τον οποίο γνώρισε κατά την άσκηση του δικαιώματός της να κυκλοφορεί ελεύθερα.

101. Κατά τη γνώμη μου, οι λιθουανικές διατάξεις δεν συνιστούν πρόσφορο και αναγκαίο μέσο για την επίτευξη του σκοπού της προστασίας της εθνικής γλώσσας. Μπορούν να προβλεφθούν άλλες λύσεις, λιγότερο περιοριστικές των δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου προσώπου. Συγκεκριμένα, από τη διαπίστωση και μόνον ότι η λιθουανική νομοθεσία επιτρέπει ήδη να χρησιμοποιούνται γράμματα που δεν υπάρχουν στην εθνική γλώσσα σε ληξιαρχικές πράξεις που αφορούν υπηκόους άλλων κρατών μελών, όπως ο Wardyn, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η προστασία της οικείας γλώσσας δεν θα διακυβευόταν σοβαρά από τη χρήση του γράμματος «W» και στο επώνυμο που φέρει η σύζυγός του.

59 — Σημεία 66 επ. των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα F. Jacobs στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Garcia Avello.

60 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-224/98, D'Hoop (Συλλογή 2002, σ. I-6191, σκέψεις 28 έως 31): «Κατά το μέτρο που σε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζεται εντός όλων των κρατών μελών η ίδια νομική μεταχείριση με αυτήν της οποίας τυγχάνουν οι ευρισκόμενοι στην ίδια κατάσταση υπήκοοι αυτών των κρατών, θα ήταν ασυμβίβαστο με το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας να είναι δυνατόν να υποστεί ο πολίτης αυτός εντός του κράτους μέλους του οποίου είναι υπήκοος λιγότερο ευμενή μεταχείριση από αυτή της οποίας θα ετύγχανε εάν δεν είχε κάνει χρήση των διευκολύνσεων που παρέχει η Συνθήκη στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας. Πράγματι, οι διευκολύνσεις αυτές δεν θα μπορούσαν να παράγουν πλήρως τα αποτελέσματά τους εάν ο υπήκοος κράτους μέλους μπορούσε να αποτραπεί από τη χρήση τους λόγω κωλυμάτων τα οποία θέτει, κατά την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του, μια κανονιστική ρύθμιση η οποία τον αντιμετωπίζει δυσμενώς λόγω του ότι επωφελήθηκε των διευκολύνσεων αυτών».

V — Πρόταση

102. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas ως εξής:

«Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ής Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν έχει εφαρμογή σε εθνικές διατάξεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη.

Στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, το άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν στην εθνική τους νομοθεσία ότι το όνομα ή το επώνυμο των υπηκόων τους επιτρέπεται να συντάσσεται στις ληξιαρχικές πράξεις μόνο με τους χαρακτήρες της εθνικής γλώσσας και χωρίς να χρησιμοποιούνται διακριτικά σημεία, συνδετικά σημεία ή άλλες τροποποιήσεις στα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου που χρησιμοποιούνται σε άλλες γλώσσες. Αντιθέτως, το εν λόγω άρθρο απαγορεύει την εφαρμογή της εν λόγω πρακτικής έναντι υπηκόων άλλων κρατών μελών.

Στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ, το οποίο ορίζει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης έχει δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα εντός της επικράτειας των κρατών μελών, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει στα κράτη μέλη να προβλέπουν στην εθνική νομοθεσία τους ότι το όνομα ή το επώνυμο υπηκόου άλλου κράτους μέλους ή το συζυγικό επώνυμο που επιλέγει να φέρει υπήκοός τους που έχει συνάψει γάμο με υπήκοο άλλου κράτους μέλους μπορούν να συντάσσονται στις ληξιαρχικές πράξεις μόνο με τους χαρακτήρες της εθνικής γλώσσας. Αντιθέτως, το εν λόγω άρθρο δεν επιβάλλει στα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν διακριτικά σημεία, συνδετικά σημεία ή άλλες τροποποιήσεις στα γράμματα του λατινικού αλφαβήτου που χρησιμοποιούνται σε άλλες γλώσσες.»